

Veselin Vukotić
www.vukotic.net

TRŽIŠTE

Tržište nije mrtvo! Štaviše, nikada nije bilo potrebnije! Tržište je ambijent za preduzetništvo, inovacije, znanje, ideje...

Da li se danas smije koristiti ova riječ? Sloboda, slobodna inicijativa... Zar slobodno tržište nije dovelo do današnje krize? Zar to nije ideologija koja je u svijetu razbijena u paramparčad? Naravno, to je „svakom jasno sem Crnogorskoj ekonomskoj školi“! Naši protekcionisti, konstruktivisti, „inteligentni planeri“ smatraju da je došlo vrijeme suspenzije tržišta, da je konačno došlo njihovo vrijeme – vrijeme „pravedne“ vidljive državne (političke) ruke... Novi stari socijalizam!

Ne želim da im sputavam pravo da tako misle! To je legitimno! Svakako, i oni treba, ali bez uvreda, da prihvate da neko drugi može imati drugačije mišljenje.

Kad god se u svijetu u prošlosti pojavila kriza – znalo se ko je krivac! Laissez-faire!!! Slobodno tržište! Istovremeno, svaka takva kriza će proglasiti i kraj tržišne ideologije! Koliko su puta protivnici sahranili laissez-faire, odnosno tržište! Tako i Kejns u svom članku „The End of Laissez-faire“ iz 1927.godine ističe da je liberalni kapitalizam propao! Da je umjesto njega već došla država i pametna državna regulacija. Isto to je rekao i Lenjin, 7-8 godina ranije. Ipak, laissez-faire se čudom povampirio i poslije svoje smrti izazvao veliku ekonomsku krizu 1929! Potom se nekoliko puta tokom 20.vijeku povampirio da bi se konačno povampirio i 2008.godine i izazvao sadašnju ekonomsku krizu! „Regulirajmo i kontrolirajmo ovaj kaos“ je političko-birokratski pokret koji je danas jak u svijetu. Ipak, kako vrijeme teče, manje je napada na tržište! Povlače se, doduše vješto, i najveći kritičari! Besmisleno je da ovdje govorimo o uzrocima krize. Hor koji pjeva da je tržište omanulo i da je stoga taj mehanizam nestao sa scene je kao i svaki hor – pjeva dok njime neko diriguje! Nije čudo što poznati američki profesor Pejović na pitanje koji je najveći izazov sa kojim se danas susreće Amerika kaže: „Da se ovaj socijalizam ukloni iz Bijele kuće!“.

Toni Bler, tvorac „trećeg puta“, koji je takođe često kritikovao tržište, sada kaže „Međutim ako počnemo da analiziramo kakvu vrstu oporavka možemo očekivati i kakvu vrstu buduće ekonomije pokušavamo da oblikujemo onda nikako nije jasno da nam je potrebna kontinuirana i nametljiva uloga države. Upravo suprotno, potrebno nam je da **PRIVATNI SEKTOR POVRATI SVOJ OSJEĆAJ ZA PREDUZETNIŠTVO, INOVACIJE, VISPRENOST, TREBA DA BUDEMO OPREZNI U POGLEDU REGULATIVE KOJOM BI OGRANIČILI DOSTUPNOST KREDITA; I SVAKAKO TREBA DA IZBJEGNEMO PROTEKCIONIZAM... NA KRAJU ĆE BIZNIS, NE VLADA, ODVESTI GLOBALNU EKONOMIJU NAPRIJED.**“ (vidjeti njegov autorski tekst „Vijesti“ 06.januara 2010).

Bilo bi dobro da što prije prihvatimo ovu životnu istinu i ponovo stvaramo uslove da podstaknemo kreativnost privatnog sektora, koji nas jedino može vratiti u prosperitet. Zato je potrebno da u Crnoj Gori donosimo odluke koje pomažu i ohrabruju, a ne one koje škode privatnom sektoru, odnosno biznisu!

Kao što je i nastanak svake krize povećavao krivicu slobodnog tržišta tako je i svaki istinski izlazak iz te krize bio zapravo vraćanje tržištu, slobodnoj inicijativi! Ne treba gubiti iz vida ovu iskustvenu poruku ni sada u Crnoj Gori. Čak je i u socijalizmu svaka privredna reforma bila usmjerena ka „davanju veće slobode privrednim subjektima“. Isto tako, ne treba zaboraviti da ova kriza (2008) nije najveća kriza poslije 1930.godine. Da li se sjećamo naftne krize iz 1970-ih? Zar tada npr. u SAD kriza nije dovela do dvocifrene inflacije, dvocifrene nezaposlenosti, dvocifrene kamatne stope, da je bilježen nulti rast! Regan je, umjesto „stimulisanja potrošnje *by law*“, odgovorio podsticanjem preduzetništva, jačanjem biznisa!...

Zaista smatram da je oslanjanje na preduzetništvo mnogo bolji način oživljavanja ekonomije od politike državne potrošnje i tzv. javnih radova. Upravo davanje slobode biznisu i jeste pokretačka Reganova politika u prvoj uspješnoj godini njegove vlade! Što je sa rezultatima u prvoj godini sadašnjeg koncepta intervencionističke politike?

Kakva je i politička i ekonomska današnja pozicija npr. Gordona Brauna i Nikole Sarkozyja poslije uvođenja politike intervencionizma? Zar budžetski deficit Engleske nije oko 12%, četiri puta veći od dozvoljenog „Mastrihtriškim sporazumom“? Kako je prošlog mjeseca prošla na izborima u Francuskoj ideja „novog socijalizma“?

Crna Gora je još na talasima euforije da je tržište kao mehanizam propalo. Malo ko ovu riječ pominje, sem kritičari! Svrstavanje nekoga u „tržišnjake“ danas u Crnoj Gori je opasno kao i prije 60-ak godina za nekoga koga su svrstali u neprijatelje tadašnje političke ideologije. Od ovog današnjeg ideološkog stava protiv tržišta u Crnoj Gori, do mišljenja da je svako ko se bavi biznisom kriminalac, prevarant, ili u najmanju ruku sumnjiv – mali je korak!

Da li je rješenje u tome da se „svi zaposlimo u državi“, jer je i ovih 53000 zaposlenih nedovoljno? Otkud novac za ovoliki broj ljudi? Zaduživanje? Treba li da osnivamo nove državne firme? Treba li još povećati broj od 112.000 ljudi koji iz Penzijsko-invalidskog fonda Crne Gore mjesečno dobijaju neku nadoknadu? Treba li dati moć politici da, umjesto preduzetničke ekonomije, sve više stvara **POLITIČKU EKONOMIJU**? Oni koji spasonosno otkrivaju obrazac „države blagostanja“ iz Zapadne Evrope neka konsultuju mišljenje npr. profesora Antoni Gidensa („Evropa u globalnom dobu“), inače ideologa Blerovog trećeg puta, o urgentnoj potrebi mijenjanja dosadašnjeg evropskog socijalnog modela. Da stvari ni na evropskoj sceni nisu baš crno-bijele možda treba pratiti i diskusije povodom pisama Jirgena Habermasa i Žaka Deride, s jedne strane i Ulriha Beka i Antoni Gidensa s druge strane. Zapitajmo se da li je **GLOBALIZACIJA** podstrek ili ograničenje slobodnom tržištu? Da li će rješenje krize biti u pravcu jačanja makro-nacionalne države i njenog zaduživanja da bi gasila požare, ili u slobodnoj tržišnoj inicijativi i stvaranju profita? Da li su u Kopenhaškim kriterijumima iz 1993.godine o ulasku u EU jasna, između ostalog, dva uslova za članstvo u EU: (1) Postojanje funkcionišuće **TRŽIŠNE** ekonomije; i (2) sposobnost zemlje da izdrži konkurentski pritisak na **ZAJEDNIČKOM EVROPSKOM TRŽIŠTU**? Zašto se o ovim preduslovima više ne govori u fazi pristupanja Crne Gore EU, već se stalno insistira na administrativnim kapacitetima? Šta je sa našim biznis kapacitetima? Zar u ovom trenutku

Evropska unija više ne insistira na slobodnim (tržišnim) finansijskim tokovima u EU, nego što to čini Međunarodni monetarni fond.

Put izlaska iz krize je oslobađanje tržišta i individualne inicijative pogotovu u maloj zemlji kao što je Crna Gora. Crna Gora mora energičnije i hrabrije stvarati uslove za razvoj biznisa da bi imala **ODRŽIV RAZVOJ!** Biznis, a ne politika će nas odvesti naprijed! Država treba da pomogne tržištu da razvija svoju snagu. A snaga tržišta je u što većem broju biznisa, većem broju preduzetničkih akcija, u većem znanju, u većoj i kvalitetnijoj proizvodnji i proizvoda i usluga, u jačem obrazovanju i efikasnijem zdravstvu, u stvaranju ekonomske i duhovne osnove za kvalitetniji život!

Država, odnosno politika treba da pomogne tržištu, a ne da u njemu vidi suparnika! Pomogne ga kroz jak **PRAVNI SISTEM** i **INSTITUCIONALNI OKVIR** koji je usmjeren ka većoj efikasnosti i ka većoj pravednosti u stvaranju prilika, kao i razvoju sistema vrijednosti zasnovanog na vjeri u individualnu slobodu i slobodno tržište. Strah od tržišta je **PRIZNANJE STRAHA OD NEIZVJESNOSTI** koju uvijek nose odluke vezane za budućnost. I upravo konstruktivistički modeli razvoja, kao pokušaj da se izbjegne neizvjesnost pri donošenju odluka, da se izbjegne nešto što je nemoguće izbjeći jer je to prirodno, su danas ključno razvojno ograničenje Crne Gore.

Zaista, bez smjelosti nema prosperiteta... Pregaocu i Bog daje mahove!